

Arhitektura i urbanizam **VISOČKE NAHIJE** kroz muzejsku fototeku

Autor izložbe: MA Dženana Arnautović

Predgovor

Kako muzeji sve više prerastaju u kulturna središta, tako pronalaze i nove načine da poštuju svoje zbirke, svoju historiju i svoje naslijede, stvarajući tradiciju koja će imati novo značenje za buduće generacije. Istovremeno, djelujući kao centralna tačka za zajednicu i sastavni dio globalne mreže, muzeji nude platformu za provođenje potreba lokalnih zajednica u jedan širi globalni kontekst. Ovogodišnja ICOM-ova muzejska tema "Budućnost tradicije" povezuje muzeje s njihovom ulogom prenositelja tradicije u budućnost, u funkciji posrednika koji savremenim sredstvima doprinosi očuvanju i prenošenju tradicijskog znanja budućim generacijama. Nakon što je u prethodnoj kalendarskoj godini realizirana izložba "U potrazi za bosanskim srednjovjekovljem – Pavao Andelić (1920-1985)" Zavičajni muzej u Visokom se u 2019. godini po 14. put priključuje velikoj svjetskoj muzejskoj zajednici te je organizirao i javnosti će predstaviti izložbu „Arhitektura i urbanizam Visočke nahije kroz muzejsku fototeku“ koja također tretira jedan značajan vremenski momenat u cjelokupnoj bosanskohercegovačkoj historiji, dajući mogućnost posebno mladim kustosima da ovom prilikom iskažu svu svoju inovativnost i ambiciju koju im pružaju bogate zbirke Muzeja.

Kulturni momenat u doba osmanske vladavine u Bosni u najvećoj mjeri očitovao se upravo u području graditeljstva pa su tako u razdoblju od sredine 15. stoljeća do kraja 16. stoljeća sagradene i najljepše džamije, vjerske škole i medrese, sahat kule, mostovi i druge građevine i objekti. Koliko god je ta arhitektura u svojoj biti bila vezana za orijentalne oblike, ona je u Bosni poprimila i specifičnu, domaću notu, koju smo kao bosanskohercegovačku arhitekturu orijentalnog tipa u mnogim oblicima zadržali do danas. Pored svoje osnovne misije sakupljanja, konzervacije, komunikacije i istraživanja, Muzej transformira svoje prakse kako bi ostao bliže zajednici kojoj služi, i danas traži načine za rješavanje recentnih društvenih pitanja i sukoba. S druge strane, djelujući lokalno, Muzej zagovara i ublažava globalne probleme, nastojeći proaktivno odgovoriti na izazove i potrebu današnjeg društva. Obzirom da pitanja arhitektonске analize sakralnih i civilnih objekata osmanskog perioda posebno u Visokom, u proteklim vremenima nisu istražena od većeg broja naučnih istraživača, ovogodišnja izložba Dženane Arnautović dobija posebnu vrijednost koju ćemo predstaviti i u drugim gradovima Bosne i Hercegovine, baš poput izložbe Samre Terzić koja je svoju premijeru doživjela u Kaknju, Jajcu i Konjicu. U konačnici, kao institucije u srcu društva, muzeji imaju moć uspostavljanja dijaloga između kultura i gradova, izgradnje mostova za mirniji svijet i definiranja suživota i održive budućnosti. To je osnovna težnja Muzeja u Visokom s kojom će nadam se nastaviti raditi i u budućnosti podržavajući tako stvaralački rad posebno mladih istraživača.

mr.sci. Elvedin Šabanović

"Zavičajni muzej" Visoko

Izložba

Arhitektura i urbanizam
Visočke nahije
kroz muzejsku fototeku

Autor izložbe:

MA Dženana Arnautović

22.07. – 06.08.2019.

"Zavičajni muzej" Visoko

Izložba Arhitektura i urbanizam Visočke nahije kroz muzejsku fototeku jeste prikaz arhitektonskog i urbanističkog razvoja Visočke nahije pod osmanskom okupacijom. Ona prati nastanak objekata koji su se razvijali u skladu s novim pravilima gradnje. Središte izložbe čini interpretacija pojave, načina i mesta primjene, finalnih karakteristika te simboličnih vrijednosti razvoja arhitektonske i urbanističke koncepcije Visočke nahije. Navedene elemente moguće je pratiti na osnovu fotografija sakralnih i javnih objekata kroz koje se analiziraju elementi osmanskog stila gradnje i uređenja. Javnosti se prezentuje bogatstvo muzejske fototeke čiji fond iznosi oko 1.500 fotografija. Inventar fototeke "Zavičajnog muzeja" Visoko obuhvata zbirku pozitiva i negativa fotografija različite tematike. Ovom izložbom obuhvaćene su fotografije iz tri podzbirke: Etnologija, Staro Visoko te Ljudi i predjeli iz Visokog u fotografijama Milenka Gavrilovića.

Visoko leži na ušću rijeke Fojnice u Bosnu gdje se počevši od ovog sastavka niz rijeku Bosnu pruža Visočko polje, jedno od najplodnijih u dolini. Plodnost tla, obilje vode te žitorodne doline razlog su zašto je ovaj kraj bio naseljen još u najstarija vremena. Na osnovu arheoloških nalazišta smatra se da naseljavanje područja Visokog i okoline počinje još u neolitu. U sklopu Osmanskog Carstva, tj. od 1463. godine Visoko je imalo skoro sve odlike veće urbane sredine te se na ekonomskom planu razvilo i kao tržni centar lokalnog i tranzitnog značaja, ali i kao upravno i kulturno središte naroda i vlasti koje su se smjenjivale. Kao naselje osmanskog tipa imalo je sve prateće vjerske i druge javne ustanove i objekte. Sve do austrogarske okupacije 1878. godine Visoko je imalo ulogu nahije. Kao takva bila je jedna od osmanskih upravnih jedinica koja je predstavljala naseljeno mjesto s jednim ili više gradskih naselja pod neposrednom upravom državnog službenika. U sklopu izložbe predstavljena su i druga naselja Visočke nahije: Kraljeva Sutjeska,

Fojnica, Kiseljak, Kreševu, Ribnica i Nažbilje (Kakanj). Najstariji do sada poznati izvor u kojem se spominje Visočka nahija kao dio osmanskog teritorija jeste vakufnama Isa-bega Ishakovića iz 1462. godine, u kojoj стоји да je vakif zavještao sve mlinove pod jednim krovom na rijeci Željeznici (Fojnica) u nahiji Visoko.

Podizanje naselja osmanskog tipa obuhvata gradnju niza objekata koji su imali za cilj zadovoljavanje osnovnih potreba stanovništva. Proces je obuhvatao izgradnju sakralnih objekata, prvenstveno džamije. Kao prateći objekti razvijaju se mektebi i medrese, škole u kojima se sticalo srednje i više obrazovanje. Među građevinama sakralnog tipa još se mogu ubrojati i tekije. Osnovni princip pri formiranju naselja bio je podjela na zanatsko-trgovački dio – čaršijski i stambeni (mahala). Među javne građevine osmanskog tipa, a koje su bile odlika skoro svakog naselja, spadaju javno kupatilo ili hamam i han kao javno svratište građeno po svim putevima na kojima se odvijao malo veći promet. U javne građevine koje postaju karakteristično obilježje osmanske arhitekture spadaju i brojni dućani koji se protežu duž čaršije. Većinom su to prizemne zgrade od drveta skromnih dimenzija. Osmanlije donose tip stambene kuće koja je podijeljena na prizemlje i sprat. U prizemlju se nalazila ljetna kuhinja, ostava te prostorije za zimsko stanovanje, dok je sprat predstavljao centralni dio kuće. Pod osmanskom vlašću naselja poprimaju ulogu kulturnih središta u kojima se život i stvaralaštvo razvijaju na novoj osmanskoj kulturi.

Prikazom Visočke nahije kroz urbanizam, arhitekturu, enterijer, umjetnost, etnografiju i arhivsku građu povećava se značaj očuvanja objekata i lokaliteta kulturno-historijske vrijednosti bosanskohercegovačke baštine.

Autor

Alauddin-Kebir Šadrvanska džamija

Alauddin-Kebir džamija sagrađena je u prvoj polovini 16. stoljeća. Poznata je i kao Šadrvanska zbog šadrvana u neposrednoj blizini. Pronađena dokumentacija o ranijem objektu potvrđuje da je to bila jednostavna jednoprostorna džamija s molitvenim prostorom i trijemom. Molitveni prostor bio je natkriven četverovodnim krovom, dok je trijem imao zasebno krovište na dvije vode. Na trijemu, na sredini strukture, nalazila se jedna kupola koju ostale džamije nisu imale (fotografija desno).

Crkva svetog Prokopija

Graditeljska cjelina Crkva svetog Prokopija (1853–1856) sastoji se od crkve, crkvenog dvorišta, ogradnog zida, ulazne kapije, parohijskog doma i pokretnog naslijeđa od 18 ikona. Pripada tipu jednobrodnih crkava pravougaone osnove. Objekat je zidan ciglom. Cijela crkva omalterisana je cementnim malterom i nakon toga obojena. Proglašena je nacionalnim spomenikom u martu 2004. godine.

Visoko – Bosanska kuća u Donjoj Mahali (fotografija gore) i kuće na Percu (fotografija dolje)

Osnovne su odlike kuće iz osmanskog vremena: povišena pozicija kuće, terasaste pristupne zone, brižljivo obradena okolina u zelenilu, visoki zid oko kuće i užeg dvorišta, visoki piramidalni krov, bijeli zidovi, prozori s demirima. Kuće su većinom bile prizemnice i jednospratnice. U prizemlju su bile prostorije namijenjene gospodarskim potrebama i za boravak preko zime, dok su one na spratu služile za boravak u ljetnom periodu.

Visoko – Beledija U staroj zgradi Gradske općine (Beledije) u Visokom iz vremena osmanske uprave službovali su gradonačelnici i sastajali se vijećnici Gradskog poglavarstva Općine Visoko do 1903. godine. Danas je na tom mjestu kuća porodice Čabaravdić u ulici Kralja Tvrkta.

Krajeva Sutjeska – Kuća Ive Duspera

Pripada tipu tradicionalne osmanske kuće. Izgrađena je od lokalnog materijala, kamena, drveta i čerpiča. Rad je domaćih majstora. Sastoji se od prizemlja, prvog sprata i tavanske prostorije. Natkrivena je visokim strmim četverovodnim krovom pokrivenim šindrom. Sa sjeverne strane, na nivou tavanske etaže, iz ravni krova izlazi veranda drvene konstrukcije natkrivena posebnim krovom.

Visoko – Ruždija

Pred kraj osmanske vlasti u Visokom je otvorena ruždija, srednja škola koja je pored predmeta vjerske naobrazbe imala i predmete gradanskih škola. Otvorena je 1870. godine u objektu pored Tabačke džamije od koje ju je dijelilo samo džamijsko groblje. Ruždija je veličinom i oblikom slična stambenim objektima – jednospratnica pokrivena drvenim krovom, tj. tahtom (fotografija gore).

Visoko – Kuća Ilije Skopljaka u Prijekom

Autor fotografije, Milenko Gavrilović, bio je ugledni građanin i intelektualac. Pokazao je veliki interes za amatersku fotografiju. Fotografija je dio Gavrilovićeve kolekcije koja se nalazi u "Zavičajnom muzeju" Visoko.

Visoko - Sebilj

Današnji vrh caršije još uvijek se naziva Sebilj. To je mjesto na kojem se nalazi raskršće glavnih saobraćajnica i mahala, mjesto gdje se sučeljavaju putevi i gradsko trgovište.

Fojnica, Pavlovac – Bosanske kuće

U Pavlovcu, starom dijelu Fojnice, danas se nalazi nekoliko sačuvanih bosanskih kuća s odlikama osmanske gradnje. (fotografija gore)

Krešev – Gornje Čelo

Historijsko gradsko područje Krešev je proglašeno je nacionalnim spomenikom Bosne i Hercegovine 2003. godine. (fotografija dolje)

Kiseljak – Mutapov han u Paležu

Hanovi jesu javna svratišta građena po svim putevima na kojima se odvijao malo veći promet. Obzirom na svoju namjenu imaju posebno prostorno rješenje i donekle ustaljen tip. Manjih je dimenzija i jednostavnijeg tipa, a podizan je duž značajnijih puteva, ali i unutar gradova. (fotografija gore)

Kakanj, Ribnica – Turski sud

Historijski spomenik – Kula hadži Muhamed-bega, zgrada poznata kao Turski sud, proglašen je nacionalnim spomenikom Bosne i Hercegovine 2012. godine.

Kakanj, Nažbilje – Kovačevića kuća

Naziva se Kovačevića kuća jer je iz posjeda porodice Kovačević. Smatra se da je izgrađena polovinom 19. stoljeća, oko 1860. godine. U kući se stanovalo do 1972. godine. Kuća se sastoji od podruma i dva sprata. Izgrađena je od kamena, drveta, pruća i zemlje. Pokrivena je šindrom ili tahtom.

Pogовор

doc. dr. Haris Dervišević

Historičari su saglasni da je Visoko upravo ono područje na kojem se rodila srednjovjekovna Bosna, o čemu svjedoči mnoštvo lokaliteta, objekata, toponima, te sačuvanih dokumenata. Na taj srednjovjekovni sloj naslonilo se drugom polovinom 15. stoljeća osmansko urbano tkivo, koje je nagovijestilo nove civilizacijske tokove. Analiziranjem odnosa starog i novog, ne čita se samo inverzija prioriteta, odnosno da nova vlast ima sasvim drugi pristup arhitekturi, već potpuno drugi pogled na svijet. Stoga urbana antropologija u cijem fokusu jeste „građenje“, ne govori isključivo o podizanju građevina, već o ljudima koji su tu živjeli. Često se spočitava da Visoko tokom osmanskog razdoblja nije doseglo stepen šehera, grada, ali upravo uvidom u fizionomiju naselja koje se razvijalo od 15. do kraja 19. stoljeća svjedoči se o jednom izuzetno frekventnom lokalitetu koje je imalo odlike veoma značajnog centra. Svako nastojanje da se bolje osvijeti prošlost treba mnogostruko podržati, jer prošlost mnogo govori ko smo mi današnji, te poput mudrog starca tumači nam sutra.

„Arhitektura i urbanizam Visočke nafije kroz muzejsku fototeku“:

1. Visoko – Šadrvanska džamija
2. Visoko – Kraljevačka džamija
3. Visoko – Crkva sv. Prokopija
4. Visoko - Bosanska kuća u Donjoj Mahali
5. Visoko – Pertac
6. Visoko – Oruča ulica
7. Visoko – Ruždića
8. Visoko – Sebilj
9. Visoko – Gornja čaršija
10. Visoko – Kuća Skopljaka Ilije, u Prijekom
11. Visoko – Na Hadžijinoj Vodi
12. Visoko – Kuća Mehe Patka
13. Visoko – Gorani, seoska štala pod šindrom
14. Visoko – Taukčići, bosanska kuća pod šindrom
15. Visoko – Staro muslimansko groblje
16. Visoko – Beledija
17. Visoko – Starac ispred musale
18. Visoko – Maketa tabhane
19. Kakanj, Ribnica – Turski sud (ustupio Muzej Kaknja)
20. Kakanj, Nažbilje – Kovačevića kuća (ustupio Muzej Kaknja)
21. Fojnica – Kompleks oko kuće Hadžimejlića
22. Fojnica, Pavlovac kuće Bosanske
23. Kraljeva Sutjeska – Kuća Ive Duspera
24. Kisieljak – Mutapov han u Paležu
25. Kreševo – Gornje Čelo (ustupio prof. dr. Ibrahim Krzović)

Organizatori izložbe u sklopu kulturno-privredne manifestacije "Visočko ljeto 2019": JU „Zavičajni muzej“ Visoko i Grad Visoko

Autor izložbe i kataloga: Dženana Arnautović

Predgovor: mr. sci. Elvedin Šabanović

Pogovor: doc. dr. Haris Dervišević

Saradnici na realizaciji izložbe: mr. sci. Elvedin Šabanović, Đenana Ganić, Habiba Efendira – Čehić i Mubera Pulo

Promotor izložbe: doc. dr. Haris Dervišević

Dizajn i DTP: Behudin Alimanović

Tehnička realizacija postavke: Nermin Keso

Lektor: Mubera Pulo

Izdavač kataloga izložbe: JU "Zavičajni muzej" Visoko

Za izdavača: mr. sci. Elvedin Šabanović

Štampa: "Dobra knjiga" Sarajevo

Tiraž: 300 komada

